

Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Univerzita v českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

VÝZNAM NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE V PRÁCI PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU

Vedoucí práce: Mgr. Iva Filábková

Autor práce: Martina Kašpárková

Studijní obor: Pedagog volného času, prezentační forma

Ročník: 3

2008

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

13. června 2008

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Ivě Fialkové za cenné rady, připomínky a metodické vedení.

OBSAH

ÚVOD	6
1 NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE	8
1.1 Vymezení pojmů	8
1.2 Základní rysy komunikace	9
1.3 Verbální a neverbální komunikace	12
1.3.1 Verbální komunikace	12
1.3.2 Neverbální komunikace	13
1.3.3 Vzájemný vztah verbálního a neverbálního dorozumívání	15
1.4 Faktory ovlivňující uffivání a výklad význam neverbálních projevů	15
1.4.1 Kulturní specifika	16
1.4.2 Kontextové modalitý	17
1.4.3 Osobnost produktora i recipienta	17
1.5 Neverbální senzitivita a její osvojování v procesu učení	19
1.5.1 Neverbální senzitivita	19
1.5.2 Podprahové vnímání	20
1.6 Funkce neverbální komunikace	21
1.6.1 Obecné funkce komunikace	21
1.6.2 Funkce neverbální komunikace	21
2 ZP SOBY NEVERBÁLNÍ PEDAGOGICKÉ KOMUNIKACE V PRÁCI PEDAGOGA VOLNÉHO ASU	23
2.1 Komunikace prostřednictvím vlastního těla	23
2.1.1 Mimika	23
2.1.2 Pohledy	25
2.1.3 Gestikulace	27

Cílem bakalářské práce je objasnit a zdůraznit význam neverbální komunikace v práci pedagogických pracovníků, zejména pedagogů volného času.

Neverbální komunikace je nejen vývojově starší než komunikace verbální, ale také ve většině případů bezprostřednější. Často také sdělením zprostředkovaným neverbálními způsoby přikládáme před sděleními verbálními větší význam a míru pravdivosti. V práci pedagoga volného času není proto důležitě jen, to co pedagog říká, ale ve velké míře také to jak vystupuje, reaguje a jak se chová.

Volbu tohoto tématu ovlivnily nejen mé vlastní vzpomínky na pobyt ve školní družině, škole a dalších institucích, které mi připomněly, jak citlivě dítě vnímá neverbální projevy a chování svého okolí, jak velkou sílu v sobě skrývá „pouhý úsměv, přísný pohled nebo pevný stisk ruky, ale také pozdní praxe, kdy jsem se sama ocitla v pozici vychovatele. Uvědomila jsem si, jak významnou pozici zaujímá v práci pedagoga volného času komunikace ve všech svých podobách.

Oblast pedagogiky volného času také díky svým specifickým, umožní uje pedagogovi, aby s dětmi komunikoval v nejrozličnějších prostředích a situacích, které umožní a v podstatě vyřadí vyuffivání odlišných způsobů organizace, forem a metod práce, a také odpovídajících způsobů komunikace. Pedagog volného času by si měl uvědomovat význam své neverbální prezentace a dokázat všechny její možnosti vhodně využít ve prospěch vytváření pozitivní komunikace mezi nimi a dětmi, rodiči, spolupracovníky a všemi lidmi, se kterými přichází do kontaktu. Proto se v této práci pokusím podrobněji zabývat právě neverbální komunikací a jejím významem v práci pedagoga volného času.

Bakalářská práce je teoretického charakteru a vypracovala jsem ji na základě vyuffití odborné literatury. Jako základní informační zdroj jsem vyuffila publikaci Zdeňka Vybírala Psychologie mezilidské komunikace, která se zabývá analýzou mezilidské i vnitřní komunikace, shrnuje verbální a neverbální sdělování a soudobé přístupy k porozumění komunikačním výměnám. Důležitým informačním pramenem pro mne byla také publikace Aleny Nelešovské Pedagogická komunikace v teorii a praxi, která zahrnuje, jak ufl samotný název

pedagogické komunikaci v rovině teoretické, výzkumné, ale i praktické. významnou publikací zabývající se problematikou pedagogické práce s dětmi, mládeží a dospělými je také Pedagogika volného času, která je dílem J. Pávkové a kol. Je označována jako příručka o teorii, praxi a perspektivách výchovy mimo vyučování a o zařízeních volného času. Posledním ze základních zdrojů, který bych ráda uvedla je dílo Jiří Mareše a Jara Křivohlavého Sociální a pedagogická komunikace ve škole, které sice pochází již z roku 1989, ale mnoho soudobých autorů z něj často vychází.

Strukturu bakalářské práce tvoří tři stejné kapitoly. První kapitola obsahuje obecnou problematiku neverbálního sdělování. Zaměřuje se na vymezení základních pojmů a rysů komunikace, vztahu mezi verbálním a neverbálním sdělováním, na pohled faktorů ovlivňujících učení a výklad význam neverbálních projevů, na oblast neverbální senzitivity a na jednotlivé funkce neverbálního dorozumívání. Druhá kapitola je zaměřena již na konkrétní způsoby neverbální pedagogické komunikace v práci pedagoga volného času. Při snaze o vytvoření přehledného systému klasifikace jednotlivých způsobů sdělování, jsem vycházela z díla Josefa Valenty Manuál k tréninku řeči lidského těla (J. Valenta publikuje převážně díla se zaměřením na problematiku osobnostní, sociální a dramatické výchovy). Druhá kapitola je dělena na podkapitoly týkající se komunikace prostřednictvím vlastního těla (innosti svalových skupin), prostřednictvím zaujímání vztahu jedince k osobám, objektům, prostoru a komunikace prostřednictvím vlastního zjevu. Poslední podkapitola je věnována specifické oblasti paralingvistických aspektů řeči. Třetí kapitola poskytuje již shrnující obraz významu neverbální komunikace v práci pedagoga volného času.

1.1 Vymezení pojm

V oblasti mezilidských vztah se setkáváme s mnoha termíny a pojmy týkajícími se sociálních vztah, dorozumívání a vzájemného působení, na které ze základních a často se objevujících v této bakalářské práci bych ráda uvedla. V této oblasti pojem bývá různými autory vymezována odlišně a nesetkáváme se s jednotnými definicemi. Uvedu tedy vymezení pojmů od autorů, kteří se širokou oblastí komunikace zabývají a z jejich publikací jsem čerpal a i v dalších částech této bakalářské práce.

Sociální interakce

Pojem interakce vyjadřuje vzájemné působení dvou nebo více fenoménů, interakce probíhající mezi dvěma nebo více lidmi se označuje jako sociální a umohlý je vývoj člověka jako sociální bytosti. Jednou z prvních sociálních interakcí je vztah mezi matkou a dítětem.¹

Komunikace

Komunikace znamená obecně lidskou schopnost užívat různých výrazových prostředků k vytváření, udržování a přestavování mezilidských vztahů. Znamená souasný přenos informací, které jsou prostředkem ovlivnění subjektů na komunikaci se podílejících.²

Sociální komunikace

Slovo sociální komunikace je latinského původu. V latině communicare znamená communem reddere, což znamená společným. V užším pojetí se sociální komunikace chápe jen jako sdělování, tj. výměna informací. V širším pojetí, si

¹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 50.

² Srov. PIPEKOVÁ, J. et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, s. 105.

nosti vzájemným ujmou i představy, ideje, nálady, pocity, postoje apod.

Verbální komunikace

Verbální komunikace má formu mluvené nebo psané řeči. Je specificky lidským způsobem dorozumívání, nebo mluvenou řečí umožněnou pouze lidskou schopností artikulace (jemné pohyby mluvidel umožňují při mluvení slánkování hlásek).⁴

Neverbální komunikace

Neverbální komunikace (nonverbální komunikace) neboli mimoslovní sdělování doprovází způsobem řeči a doplňuje verbální sdělení. Slouží ke sdělování emocí, zájmů, záměrů, postojů a preferencí lidí.⁵

Pedagogická komunikace

Pedagogická komunikace je zvláštním druhem sociální komunikace, která slouží k dosahování pedagogických cílů. Je výměnou informací mezi účastníky výchovně vzdělávacího procesu. Informace jsou prostředkovány jazykovými a nejazykovými prostředky. Má stránku obsahovou, procesuální a vztahovou. Řídí se specifickými pravidly, která určují pravomoc její účastníků a časové a prostorové dimenze.⁶

1.2 Základní rysy komunikace

Vytvořit tak přesnou definici pojmu komunikace, která by zahrnovala všechny aspekty (sociální, filosofické, antropologické, kulturní), potencionální proměnné a možné roviny významu a dopadu není zřejmě možné. Jisté však je, že bez komunikace, chápané ve významu spojování, sdělování, participace,

³ Srov. MAREŠ, J., KŘIVOHRAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 19.

⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 163.

⁵ Srov. PRŮCHA, J. et al. *Pedagogický slovník*, s. 137.

⁶ Srov. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*, s. 314.

Společnost nemohla existovat a ufl v bec ne se dále vyvíjet.

Sociální komunikace má dvě stránky, obsahovou zahrnující to, co si lidé sdělují a formální zachycující to, jakým způsobem si lidé informace předávají. K přenosu sdělení mají lidé k dispozici několik komunikačních kanálů neboli cest, sociální psychologie rozlišuje tři skupiny kanálů: verbální, neverbální a komunikaci prostřednictvím in (to co děláme nebo neděláme, jak se v dané situaci chováme a reagujeme), nebo i prostřednictvím in komunikujeme v běžném životě velmi často a svou komunikační hodnotu bezesporu mají.⁷

Komunikační výmny lze také rozlišovat na intrapersonální (např. získávání informací z archivu, počítače), interpersonální (komunikace mezi dvěma nebo více osobami) a masové (komunikace zprostředkovaná masmédií, jako je televize, tisk, rozhlasí).⁸

Komunikace má svou základní strukturu tvořenou několika initeli. Komunikátor (produktor) je osoba sdělující (kóduje sdělení), komunikant (recipient) je osoba přijímající sdělení (dekóduje informace) a posledním initelem je komuniké neboli obsah sdělení. Podstatou přijímání a dekódování sdělení je převedení významu do mentálních struktur příjemce. Přijímání zprávy je aktivní proces vyznačující se rychlostí, výbavostí, zkreslením, stereotypy, atributivními chybami atd. Naprosto objektivní komunikace je víceméně fikcí, protože jen zcela výjimečně porozumí příjemce věcem sdělovaným tak, jak to produktor myslel. Pomocí nám často mluví to, mluví sdělení implicitně obsahuje instrukci, jak informaci máme vnímat a to většinou vyjádřenou analogovými (neverbálním sdělením např. prostřednictvím mimiky, intonací).⁹

Strukturou komunikace se zabýval i H. D. Laswell, který ji ilustroval prostřednictvím sedmi aspektů takto: kdo (komunikátor), říká co (komuniké), komu (recipient), čím (druh komunikace), prostřednictvím jakého média

⁷ Srov. MAREŠ, J., K IVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 23.

⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 158.

⁹ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 56.

vené e i v p ímém fyzickém kontaktu), s jakým
umyslem (intence) a s jakým ú inkem.¹⁰

Na za átku komunika ní vým ny je zám r komunikující osoby sd lit ur ité
informace, obsahy. V tomto smyslu hovo íme o tom, fle velká ást komunikace je
intencionální neboli zám rná. Setkáváme se v-ak i s komunikací neintencionální
zahrnující nezamý-lené, nepromy-lené a asto necht né vyslání zprávy.
Z hlediska zám ru lze tedy komunikaci d lit na ty i druhy: intencionální slovní,
neintencionální slovní, intencionální neverbální a neintencionální neverbální.
B. J. Wahlstromová uvádí je-t komunikování nesoust ed né, p i n mfl je v domá
kontrola a pozornost oslabena nebo rozptýlena.¹¹

Komunika ní proces je vým nou informací v -ír-ím smyslu, tedy i vým nou
pocit , nálad, p edstav a postoj . Tato vým na se uskute uje prost ednictvím
znak . Jedním ze specificky lidských znakových systém je e , jazyk nejen
mluvený (systém fonetických znak), ale také psaný (systém grafických znak).
U akustické formy e i rozli-ují sociální psychologové mluvení a naslouchání,
u písemné pak psaní a tení.¹²

Jednotlivými zp soby komunikace se zabývali p edstavitelé kalifornské -koly
Palo Alto (J. Haley, G. Betson, P. Watzlawick) opírající se o systémový p ístup
a interakce jedince s okolím. P. Watzlawick spat uje možnosti lidského
komunikování ve t ech základních polaritách. Komunikujeme digitáln nebo
analogov , komplementárn nebo symetricky a o obsazích nebo vztazích.
Analogové sd lování je neverbální a má podobu zvukových, pohybových,
pachových, obrazových, dotykových a jiných signál . Digitální komunikování je
nej ast ji verbální, je snadno p evoditelné na posloupnosti konven ních znak
a oproti sd lení analogovému ho lze, bez v t-í újmy na obsahové stránce zapsat.¹³

¹⁰ Srov. NAKONE NÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 159.

¹¹ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 52.

¹² Srov. MAREŠ J. , K IVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve -kole*, s. 60.

¹³ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 49.

lov k je flivo i-ným druhem, který není ani nejv t-í, ani nejsiln j-í ba ani nejstar-í, ale dovede s ostatními komunikovat, sd lovat si navzájem své plány, p edstavy, ideje, nápady, emoce, my-lenky a to hned n kolika zp soby.

1.3.1 Verbální komunikace

e je považována za vývojov nejvy-í, tj. ontogeneticky i fylogeneticky nejvysp lej-í formu sociální komunikace a svou pozornost na ni zam uje celá ada v dních obor nap . lingvistika, stylistika, fonetika, rétorika, gramatika a mnohé dal-í.¹⁴

Schopnost e i není vrozená, ale na sv t p icházíme vybaveni ur itými dispozicemi, které se rozvíjejí p i verbálním styku s okolím. Je výkonem individuálním, ale je výrazn spole ensky ovlivn na, erpá podn ty ze spole enského prost edí a v n m se také realizuje. e není pouze zálefitostí mluvních orgán (zevní, mluvená e), ale p edev-ím mozku a jeho hemisfér (vnit ní e). Velmi úzce souvisí s kognitivními procesy a my-lením. Vnit ní e í se rozumí chápání, uchovávání a vyjad ování my-lenek pomocí slov, nejen verbáln , ale i graficky.¹⁵

Centrum mluvené, sly-ené, psané i vid né e i je uloffeno v mozkové k e, která je orgánem nejvy-í funk ní úrovn analyticko-syntetické innosti, je vývojov nejmlad-í ástí mozku. Je tvo ena n kolika laloky a oblastmi s r znými funkcemi (motorická, somatosenzitivní, senzorická a asocia ní). V motorické oblasti se uskute uje volní ízení pohyb , v somatosenzitivní dochází k vnímání t lových pocit (doteku, tepla, chladu, bolesti), v senzorické se uskute uje zrakové a sluchové vnímání a v asocia ní oblasti se propojují senzorické a motorické procesy a jejich asociace s pam ovými stopami, které umořl ují úmyslné jednání.¹⁶

¹⁴ Srov. K IVOHLAVÝ, J. *Ty a já*, s. 123.

¹⁵ Srov. PIPEKOVÁ, J. et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, s. 105.

¹⁶ Srov. NAKONE NÝ, M. *Obecná psychologie*, s. 70.

...ou z částí mozku, který pracuje jako celek dvou
mozkových hemisfér. Levá hemisféra zahrnuje oblasti digitálního a abstraktního
pojmového logického myšlení, čtení, psaní, učení, matematických schopností atd.,
zatímco pravá hemisféra prezentuje myšlení analogické a obrazné, prostorové
vnímání, imaginaci, umění, kreativitu, fantazii, vnímání a mnohé další.¹⁷

V pedagogické komunikaci stojí řeč, mluvení na prvním místě. Funkcí
pedagogova slovního projevu je zprostředkování a zpřístupnění učiva, doplnění,
aktualizace textu učebnic a ověření toho, jak věci učivo chápou a zda jej dokáží
prakticky použít. Samotnému slovnímu projevu by mělo předcházet pedagogovo
stanovení si cíle (záměru), pak následuje vlastní sdělení, dekodování sdělení ze
strany příjemce a zpřesnění smyslu prostřednictvím rozhovoru či dialogu.¹⁸

Slovní dorozumívání je pro člověka považováno za nejcharakterističtější
a nejpřesnější, ale podle E. Machkové podléhá snadno vědomosti a banálnosti pro
svou vysokou frekvenci a spoléhání se na obecnou srozumitelnost slov. Někdy
přestáváme rozeznávat skutečný smysl promluvy a slova vnímáme v jejich
obecném významu nebo jim připisujeme významy vlastní, slova tak dovolují
pravý smysl sdělovaného z části nebo dokonce zcela zastítnout a zkreslit.¹⁹

1.3.2 Neverbální komunikace

Z historického pohledu byla ve vývoji lidstva (fylogenezi) prvotní komunikace
kinem, doprovázena neverbálními komunikačními prostředky. Neverbální
komunikace je tedy považována za vývojově starší, s jejími projevy se setkáváme
dříve i v ontogenezi člověka. Než se naučí jedinec mluvit, komunikuje se svým
okolím neverbálními signály (např. komunikace matky a kojence) a tento způsob
dorozumívání bývá obvykle i tím posledním, který nám umožní ujet naěmu okolí
naco sdělit (např. v posledních minutách života pokud jistě člověk nemůže mluvit,
je se svými blízkými uťjen v očním kontaktu).²⁰

¹⁷ Srov. WIRTH, B. P. *Poznej sám sebe i druhé*, s. 28.

¹⁸ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 42.

¹⁹ Srov. MACHKOVÁ, E. *Metodika dramatické výchovy*, s. 110.

²⁰ Srov. KIVOHLAVÝ, J. *Ty a já*, s. 104.

e v-ak nedá sd lit v-echo, nap íklad dilema nebo nutnost volby mezi dv ma mořnostmi, které se navzájem vylučují. Beze slov nelze vyjád it ani podmín ěný vztah (jestliže p edchází A, pak musí následovat B). Nonverbáln se nedá sd lit „nicõ nap . nic nevidím, nic necítím, nebudu tady nic d lat, protože není mořné se nijak nechovat.²¹

Z výzkum antropologa A. Mehrabiana vyplývá, že verbální slořka tvo í jen 7% obsahu sd lení, vokální slořka (modulace, tón hlasu) 38% a zbývajících 55% obsahu zprost edkovávají neverbální signály. K podobným záv r m dosp l i profesor R. Birdwhistell, který se zabýval odhadem rozsahu neverbální mezilidské komunikace. Zjistil, že verbální slořka p ímé komunikace zaujímá pouhých 35% a více než 65% komunikace se odehrává v rovin neverbální. K t mto zji-t ěním dosp l na základ odhadu, že p r m rný lov k mluví denn zhruba deset ař jedenáct minut a že p r m rná v ta trvá jen 2,5 sekundy.²²

Není sice mořné m it mnořství vizuálních a akustických informací, které získáváme z okolí, ale ur itou p edstavu o jejich d leřitosti lze získat porovnáním optických a sluchových nerv . O ní nervy obsahují osmnáctkrát více neuron ů než nervy sluchové, což sv d í o tom, že mohou vést ař osmnáctkrát více informací. Výrazné rozdíly jsou i v relativní rychlosti ší ění zvuku a sv tla, sv telné vlny se ší í rychlostí 300 000 km/s zatímco zvukové vlny pouze 335 m/s. O i také dokáří rozeznat obrovské mnořství detailních informací je-t do 30 metr ů a jsou stále ú inné pro lidskou komunikaci i v kilometrových vzdálenostech, ucho je vysoce ú inné zhruba do ěsti metr ů. Z t chto tvrzení plynou názory mnoha výzkumných pracovník ů, že o i jsou tisíckrát ú inn j-ími sb rateli informací než u-í. V podobn dominantní pozici by se tedy teoreticky mohla nacházet i neverbální komunikace p ed verbálním sd lováním. Skute nost, že tomu tak není, se zdá být do velké míry výsledkem sociálního vývoje lidstva.²³

²¹ Srov. MAREŠ, J., K IVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 104.

²² Srov. PEASE, A. *ě t la*, s. 9.

²³ Srov. LEWIS, D. *Tajná ě t la*, s. 19.

líního a neverbálního dorozumívání

Oba druhy sdílování spolu úzce souvisejí a vytvářejí organický celek. Spolupůsobení verbálních a neverbálních sloflek zdrazuje i M. Argyle, který poukazuje na to, že oba druhy signálů se doplňují. Neverbální signály mohou podtrhovat významy verbálních sdílení, ale mohou je také mnit nebo s nimi být ve vztahu komplementárním (smutnou zprávu mohou sdílet velmi vážným tónem apod.).²⁴

Jednotlivé komunikační projevy se nemusí jen podporovat a dotvářet, ale mohou být i ve vzájemném protikladu a vyjadřovat opak. Výzkumy dokazují, že pokud jsou tato sdílení v rozporu, neverbálním signálům připisují příjemci ať už pokaždé v určitém významu než signálům verbálním a při mezilidském kontaktu se spoléhají více na neverbální slofku sdílení.²⁵

Každá z jednotlivých podob tzv. mluvení beze slov, uffiává různých výrazových prostředků, které obdobně jako verbální a neverbální sdílení, mohou být ve shodě nebo v určitém rozporu (např. usmívající se muž se zaatými pěstmi). V téže okamžiku mohou být v nesouladu nebo dokonce v jasném protikladu i jednotlivé části rozsáhlých výrazových celků. Tyto vztahy např. mezi gesty, mimikou a pozicí jednoho člověka nebo vztahy mezi jednotlivými projevy nazýváme malými relacemi. Vnímání souladu mezi verbální a neverbální slofku a přihlídnutí k celkovému kontextu situace a malým relacím (shlukem jednotlivých projevů) je považováno za klíč k přesné interpretaci tzv. *leitla*.²⁶

1.4 Faktory ovlivňující uffiávání a výklad význam neverbálních projevů

Neverbálními projevy lze v domě symbolicky nebo velmi ilustrativně sdílet zcela beze slov, to co chceme vyjádřit a příjemce zpráv porozumí jednoznačně (např. signály uffiávané v armádě, v flezbní dopravě, mezi skupinami potápěčů, sportovců apod.). Vtina neverbálních projevů a znaků je v-ak typická svou

²⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 175.

²⁵ Srov. PEASE, A. *leitla*, s. 14.

²⁶ Srov. VÁVRA, V. *Mluvíme beze slov*, s. 15.

dnozna ností, jejich výklad a uflívání je podmín no

1.4.1 Kulturní specifika

Kultura jakofito souhrn sdílených spole ensky p edávaných vzorc my-lení, chování a vnímání, má nemalý vliv na oblast neverbálního dorozumívání. Spole nou kulturu nebo subkulturu sdílí zpravidla skupina lidí, flijících pohromad ozna ovaná jako spole nost. Kultura je vnímána jako obsah této spole enské formy a je tím, co ji udržuje v ur ité jednot a také tím, co ji odli-uje od spole ností jiných.²⁷

V uflím smyslu vyr stala kultura z pot eby organizovat spole ný flivot, rozum t sv tu kolem a interpretovat jej. Sv t kultury existuje jako systém symbol , norem (standard), tj. p íkaz a zákaz týkajících se p ípustného a nep ípustného chování a systém spole enských status a rolí (v kem, pohlavím a spole enským postavením ur ená soci-ekonomická pozice kařdého jedince ve spole nosti, spjatá s ur itým o ekáváním okolí, zahrnující daná práva a povinnosti).²⁸

Své kulturní zvlá-tnosti má kařdá, by jen áste n ceremonializovaná e t la (výraz dík , vyjád ení rezolutního odmítnutí nebo jen úklon vyjad ující pozdrav). Odli-n vnímány a také uflívány mohou být do jisté míry v-echny zp soby neverbálního komunikování. Pro naprosté porozum ní cizímu jazyku a komunikaci v dané e i, je tedy i seznámení se s uflíváním neverbálních projev neopomenutelnou slořfkou. Lze tak p edcházet vzniku drobných nedorozum ní, spole enským proh e-k m a závařným konflikt m, které by mohly nastat.²⁹

Aniřl bychom si to uv domovali, komunikujeme p es ur itý kulturní filtr. Kulturní kontext se skládá z kulturních vzorc : návyk , z toho co je vnímáno jako normální, zdvo ilé, slu-ně/neslu-ně, z p edpis a idol , rituál a svátek , hodnot, pravidel, tradic, módy a dal-ích vliv . Tento kulturní kontext je v nás dlouhodob

²⁷ Srov. SOUKUP, V. *D jiny antropologie*, s. 45.

²⁸ Srov. NAKONE NÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 108.

²⁹ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 88.

stém se p sobení této kultury, vst ebáme „vstupyõ
a sami produkujeme „vystupyõ adekvátní dané kultu e.³⁰

1.4.2 Kontextové modalitty

Rozum ní neverbáln sd lovaným význam m a jejich uffvání je tedy podmín no kulturou, obeznámeností se sociální skupinou a prost edím, v n mfl se nacházíme. Neverbální sd lení nelze zcela jednozna n interpretovat a p evést do slov, vřdy je nutné znát i dal-í kontextové modalitty ovliv ující komunikaci zejména situa ní (systémový) rámece a jeho modalitty, nebo fládná interpersonální komunikace neprobíhá tak, fle by byla vy len na z jiných komunika ních vým n. Zp soby komunikování p edur uje ufl samotný fakt existence ur itých systém (nap . rodina nebo hierarchizovaný systém vazeb na pracovi-ti).³¹

Komunikaci ovliv ují také emo ní a vztahové prom nné. Je velký rozdíl mezi komunikací defenzivní (podezíravou, stafenou) a suportivní, mezi komunikací symetrickou a komplementární, mezi komunika ní vým nou probíhající v rámci kooperace nebo soupe ení apod. Dal-í z d leflitých kontextových modalit je prostor a prostorové uspo ádání, asové hledisko (kolik asu na komunika ní vým nu jedinci mají, v jakém ase se se-líí), existence kontinuity, jífl je komunikace sou ástí a významové prom nné, vyjad ující závaflnost sd lení pro v-echny zú astn né. M fle dojít k p ecen ní nebo naopak nedocen ní významu promluvy nebo k projekci, tedy k p enesení svého vlastního významu na významy, které má daná komunika ní vým na pro osoby dal-í.³²

Na pr b hu a vnímání sociální komunikace se v neposlední ad podílejí také volní vlastnosti jedince, to zda vysílané signály jsou uv domované, úmyslné nebo neuv domované, nepodléhající volní kontrole.

1.4.3 Osobnost produktora a recipienta

Osobnosti je možno p isuzovat ur ité psychické vlastnosti, které jsou dvojího druhu tzv. povrchové vlastnosti i rysy, kterými se popisují vn j-í projevy

³⁰ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 38.

³¹ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 43.

³² Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 41.

jedince) a tzv. pramenné vlastnosti (také typy i faktory) vyjadujúci vnitřní determinanty a dispozice, které se navenek projevují mnoha způsoby, jako například temperamentem. Temperament je souborný název pro vlastnosti osobnosti spojené se vzrušivostí, která se projevuje psychomotorickou reaktivitou spojenou s interindividuálně odlišnou optimální úrovní aktivace. Jednou z nejrozšířenějších typologií temperamentu je Hippokratova klasifikace jedinců na sangviniky, flegmatiky, choleriky a melancholiky. Pojem temperament se může překrývat s pojmem emocionalita, reprezentující vnitřní dispozice k emocionálním reakcím, které určují vlastnosti emocí například jejich hloubku.³³

Mezi další funkční složky osobnosti patří kromě emocionality a inteligence také postoje (dispozice k hodnocení), role a charakter, jehož významovým ekvivalentem je slovo povaha. Zatím neexistuje jednotné psychologické pojetí charakteru, ale v psychologii se jím označuje interindividuálně odlišná psychická svéráznost osobnosti, jak se projevuje v jejím jednání.³⁴

Neopomenutelným faktorem, který je jednou z dalších funkčních složek osobnosti a který ovlivňuje uflívání neverbálních projevů je vůle (dispozice k regulaci chování) a míra volní kontroly.

S v doměm uflíváním projevů neverbální komunikace se setkáváme tam, kde se snažíme mít projevy svého těla pod kontrolou a v domě se ovládáme, také v promyšlených a předem připravených vystoupeních (projevy politiků, přednášejících, umlecká vystoupení). U v domovaným signalizováním a sebe prezentací se zabýval Goffman, považoval každé cílené sociální chování za hru za hraní, za tzv. dramatic performance. V sociální psychologii a psychologii lidské komunikace se uflívají kromě termínu sebe prezentace, je to také další termíny vystihující v domě řízení neverbálního projevu a snahy vyvolávání žádoucího dojmu: ingratiation neboli usilování o přízeň druhých, snaha vlichotit se a termín impression management vyjadující řízení dojmu, jaký vyvolávám.³⁵

Po v těinu času je neverbální komunikace však neuv domovaná. Není zcela neuv domá, ale je potlačeno jen její eventuální uv domění. Neverbální signály jsou

³³ Srov. NAKONE NÝ, M. *Obecná psychologie (syllabus p edná-ek)*, s. 124.

³⁴ Srov. NAKONE NÝ, M. *Obecná psychologie*, s. 299.

³⁵ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 89.

ch p ípadech proto i velmi t fko ovlivnitelné. e í
svěno t a m ne jedinec tak necht n sd lovat okolí své vnit ní pocity a stavy.³⁶

1.5 Neverbální senzitivita a její osvojování v procesu u ení

D leflitou sou ástí komunika ní vým ny je proces dekódování a porozum ní
sd lovanému obsahu a jeho interpretace, b hem nífl pochopený obsah zprávy
v le ujeme do struktur svých dosavadních zku eností, v domostí atd. Zásadní
úlohu má innost, t mto d j p edcházející a to citlivost na vnímání sd lení
neverbálními prost edky, ozna ovaná jako neverbální senzitivita.

1.5.1 Neverbální senzitivita

V rámci procesu socializace a enkulturace se jedinci jifl v raném d tství
setkávají s nejzn j ími formami sociálních interakcí a s rozli nými zp soby
dorozumívání se mezi lidmi. Podle V. Satirové p ichází každé dít na tento sv t
jen se surovým materiálem a ve keré komunikaci a komunika ním schopnostem
se teprve u í a získává je. Naproti tomu P. Watzlawick tvrdí, fe velkou ást
neverbální komunikace jsme zd dili od svých flivo i ných p edch dc a dal í
ásti jifl máme „naprogramoványø svou kulturou.“³⁷

K m ení neverbální senzitivity se v sedmdesátých letech minulého století
ufflvalo testu PONS ó Profile of Nonverbal Senzitivity, který se svými
spolupracovníky vytvo il R. Rosenthal. Testování mimo jiné ukázalo, fe lidé se
od sebe li í v prvním zareagování, ale jifl po n kolika sekundách se rozdílly stírají,
nejspí-e ve prosp ch jistého kulturn uniformního reagování. Jedinci se odli-ují
tedy do jisté míry ve své neverbální citlivosti, ale i v citlivosti na jednotlivé
podn ty. N kte í lidé jsou vnímav j í na vizuální výrazy (postoj t la, gesta,
mimiku), jiní na výrazy auditivní povahy (tón, dynamika, melodie hlasu).³⁸

V rodin , ve které dít vyr stá, si formami sociálního u ení (nápodoba,
identifikace) osvojuje nejen zp soby neverbální komunikace, ale získává i v t í i

³⁶ Srov. NAKONE NÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 159.

³⁷ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 85.

³⁸ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 85.

senzitivitu. S jeho úspěšnou adaptací souvisí nejen schopnost umět se přizpůsobit, ale také schopnost naučit se citlivě vnímat projevy ostatních. Odlišnosti v míře neverbální vnímavosti kladou na kognitivní psychologové narove ustáleným osobnostním rysem, resp. dovednostem.³⁹

1.5.2 Podprahové vnímání

Jedním z důležitých faktorů ovlivňujících možnosti senzitivní percepce a sdělování v oblasti neverbálního dorozumívání je fakt, že řadu jevů a signálů vnímáme podprahově, tedy proces vnímání a vyhodnocování informací si neuvědomujeme. Přesobení podprahových podnětů je založeno na tom, že v domě hodnotí a podvědomě tvoří databázi paměti.⁴⁰

Důsledky tohoto neuvědomovaného výběru, zpracování, zapomínání, potlačování a ukládání do paměti, ovlivňují výrazně naše chování. Podprahově vnímáme a zpracováváme informace téměř nepostřehitelné a je to právě podprahově fungující část našeho v domě, která z nich rozhoduje o významu, který pro nás obrysy, náznaky na kterých objekty mají jevit předtím, než je naše v domě mysl schopna pojmenovat, co vlastně vidí a pro sebe rozhodla na který z podnětů preferovat. Podprahové vnímání si samo vybírá mezi stimuly.⁴¹

Na základě podvědomého vyhodnocení určitých informací obsažených v neverbálním chování produktora mnohdy reagujeme tak, že si zpětně nejsme schopni uvědomit, proč jsme reagovali právě tímto způsobem. Uvědomit si tyto podvědomé procesy procesy zcela v domě, umoci je ovládnout vnímání a i v případě druhých není možné ani plánovat, nebo by to pro náš organismus bylo abnormální. Bez podprahových, automatických vnitřních filtrů bychom se ve světě, kde jsme vystaveni ustavičnému útokům informací, nemohli orientovat. Zčásti vnímáme však neverbální projevy v domě a usilovat o co nejdříve porozumění chování druhých lidí je užitečné.⁴²

³⁹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 59.

⁴⁰ Srov. THOMSON, P. *Tajemství komunikace*, s. 33.

⁴¹ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 56.

⁴² Srov. VALENTA, J. *Manuál k tréninku efektivní lidského těla*, s. 39.

Lidské komunikování zahrnující oblast verbálního sdělování, neverbální komunikace i komunikace prostřednictvím in má vždy svůj smysl, účel a plní určité funkce, v nichž některých případech bezdělně a jindy zcela záměrně.

1.6.1 Obecné funkce komunikace

Komunikace nám může plnit jednu i více funkcí, a to synchronně nebo asynchronně, tímto se odlišuje od jednoho účelu k druhému. Setkáváme se s pěti hlavními funkcemi lidského dorozumívání, mezi nimi patří funkce *informativní* (snaha něco oznámit, prohlásit, předat zprávu, doplnit sdělení předcházející), *persuasivní* neboli *persvazivní* (získat někoho na svou stranu, změnit názor partnera, ovlivnit, zmanipulovat), *instruktážní* (naučit, zasvětit, navést), *operativní* nebo *vyjednávací* (snaha domluvit se, dospět k dohodě, něco vyřešit, vyjednat) a *zábavní* (rozveselit, pobavit, rozptýlit sebe i druhé). Komunikace může probíhat i za účelem navázání kontaktu (uflít si blízkosti, proflít si sebestvězení) nebo exhibice (vlastní prezentace, vyvolání patřičného dojmu), v těchto případech se jedná o funkci *kontaktní* nebo *fatickou* a *sebe-prezentativní*.⁴³

1.6.2 Funkce neverbální komunikace

Neverbální komunikace je výrazně spjata s verbálním sdělováním, a proto člověk vyvolává neverbálních prostředků nejčastěji k tomu, aby nahradil řeč (symbolizoval, ilustroval) nebo svou promluvu podpořil (podtržením, zdůrazněním vysloveného, regulace tempa), ale také k tomu, aby se vypořádal se zvládnutím proflitku emocí nebo je sdělil jinak než slovy. Neverbálními prostředky totiž člověk může vyjádřit sedm základních emocí. Jsou to: štěstí (potěšení, radost, pohoda), překvapení, strach, smutek, hněv, znechucení (opovržení) a zvědavost (emocemi doprovázený zájem o něco). Tyto základní emoce projevují lidé spontánně, bez zábrán a v jejich rozpoznání se shodně vysoké procento

---

⁴³ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 31.

ze stejné kultury. Základní emoce jsou v t-inou jednozna n identifikovatelé z výrazu obli eje a jednotlivých obli ejevých zón.⁴⁴

Prost ednictvím neverbální komunikace lze vyjad ovat i interpersonální postoje (nap . dominanci, naléhavost p i p esv d ování, sympatie k n komu). Interak ní sd lení, která se vyskytují v interpersonálních vztazích, mívají i podobu neverbálního chování, které je ozna ováno jako kontaktové a jeho obsahem jsou rozmanitá sd lení druhému lov ku. V interakci se rozvíjejí interak ní postoje s výraznou emo ní komponentou ur ující kvalitu vztahu, která je dána v podstat atraktivitou partnera interakce, v tomto smyslu lze hovo it o emocionálním postoji v í partnerovi.⁴⁵

Nesd lujeme jen holá fakta a postoje, ale neverbálními projevy lze okolí prezentovat i to, za koho se považujeme. P edkládáme tak ur itý obraz sebe sama, své vlastní sebepojetí. Jsme schopni zp ítomnit si pozitivní obraz o sob samém, který pak mohou druzí p íjímat bez jakéhokoliv vysv tlování a mohou nám poskytovat odezvu na ná- vlastní sebeobraz. Jedná se o v domé utvá ení ná-ích mezilidských vztah . Neverbální projevy uflíváme také k sebevyjád ení (reprezentaci, p edstavení se).⁴⁶

Setkáváme se také s ustálenými, konven ními neverbálními prost edky, kterých se uflívá v oblastech um ní (tanec, balet, pantomima, divadlo), p i propagand , na masových setkáních a demonstracích (vyjád ení nespokojenosti p ískáním a dupáním, signalizace úcty povstáním, souhlasu potleskem) a v ceremoniálech (pozdrav na uvítanou, p i lou ení) a rituálech (flehnání p i m-i).⁴⁷

⁴⁴ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 91.

⁴⁵ Srov. NAKONE NÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 181.

⁴⁶ Srov. WIRTH, B. P. *Poznej sám sebe i druhé*, s. 243.

⁴⁷ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 90.

Neverbální komunikaci lze vnímat jako určitý kódový systém vytvořený jednotlivými oblastmi neverbálního sdělování, které obsahují konkrétní díly zprávy neverbální komunikace (jednotlivé koridory například mimika, gestikulace), jimiž proudí již samotné informace. Josef Valenta uvádí tři základní oblasti: komunikaci prostřednictvím inností svalových skupin, resp. částí těla, prostřednictvím zaujímání vztahu jedince k osobám, objektům a prostoru a komunikaci prostřednictvím vlastního zjevu.

2.1 Komunikace prostřednictvím inností svalových skupin, resp. částí těla

Percepce a sdělování informací je umožněno zejména prostřednictvím inností svalových skupin, do této skupiny zahrnujeme oblast mimiky, pohled, gestikulace, kinesiky a posturologie.

2.1.1 Mimika

Výraz mimika pochází z řeckého slova mimos, které znamená citlivě napodobující, představující, imitující. Je to v domě i nevdomě vyjádření výrazem tváře, způsobené stahy obličejových svalů.⁴⁸

Vzorce mimických výrazů jsou, ačkoliv na malé výjimky, naučené, jsou dány kombinací křivek očí a úst. Naučenost mimického výrazu je dokládána především faktem, že jedinci nevidomí již od narození mají mimický výraz chudý. Specifický mimický výraz si jedinec osvojuje v průběhu své ontogeneze na základě pozorování sociálního okolí. Je třeba rozlišovat spontánní mimiku (autentickou), v níž se uplatňují vrozené vlivy a v níž mají lidé mnoho společných rysů a mimiku mnohdy úmyslně hranou nebo návykově přeháněnou.⁴⁹

⁴⁸ Srov. MISTRÍK, J. *Pohyb jako řeč*, s. 28.

⁴⁹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 171.

mimických projevech a významem obličejových zón se zabývá P. Ekman. Lidská tvář je složena z různých oblastí, v nichž se odrážejí určité emoce, jedná se o oblast čela a obočí, zónu očí a víček a oblast dolní části obličeje, zahrnující tvář, nos a ústa. Například překvapení lze nejpřesněji vyjádřit z oblasti čela a obočí, štěstí je vepsáno především v oblasti dolní části obličeje a smutek se podobně jako strach zrcadlí v oblasti očí a víček. Zvláště pozornost si zaslouží rozlišení, které je rozloženo po celé ploše obličeje a není lokalizováno v žádné zóně.⁵⁰

P. Ekman také zjistil, že svaly v našem obličeji nám umožňují použít více než tisíce různých výrazů. Činnost jednotlivých svalů je velmi hbitá a rozmanité výrazy mohou být produkovány v minimálním čase. Lidská tvář má tedy velice bohatý komunikační potenciál a někteří badatelé se domnívají, že z hlediska komunikace je mimika vedle slova druhým nejdůležitějším sdělovacím prostředkem v mezilidských vztazích.⁵¹

Sdělení prostředkováná mimikou mohou mít podobu kulturně tradovaných gest, daných nepsanou sociální normou určité země (zdvořilostní úsměv apod.), tzv. instrumentálních pohybů (výrazy obličeje při kýchnutí, zívání), ale nejčastěji se jedná o sdělování emocí (primární a sekundární).⁵²

Podle M. Argylea má výraz obličeje v sociální komunikaci různé významy: vyjadřuje postoj vůči druhému, může působit jako metakomunikace tím, že modifikuje nebo komentuje to, co bylo řečeno nebo vykonáno, ukazuje emotivní stav jedince, který se jej může pokusit skrýt a představuje kontinuitní zpevnění vazby (zda někdo se sdělením souhlasí, zda ho chápe nebo překvapuje apod.).⁵³

V pedagogické komunikaci vysílají děti celou řadu signálů právě svými mimickými projevy. Pedagog, který je schopen tyto zprávy přijmout a dešifrovat

⁵⁰ Srov. MAREŠ, J., KŘIVOHRAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 109.

⁵¹ Srov. NELEPOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 47.

⁵² Srov. MAREŠ, J., KŘIVOHRAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 108.

⁵³ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 172.

rozumt a jejich vzájemná komunikace bude jist

u m m j a p ijenn j a.

Pedagog by m l být schopen signály nejen p ijímat, ale také vhodn poufívat. Jeho mimické projevy by m ly být p irozené, nenásilné a vhodným zp sobem dopl ovat slovní sd lení. Pedagog by nem l sv j mimický výraz p ehrávat, zbyte n p ehán t a volit neadekvátn v i aktuální situaci.⁵⁵

P i vzájemné komunikaci hraje d leffitou roli také úsm v, který usnad uje navazování kontakt , vznik p íjemné atmosféry a asto vyvolává i fládoucí zp tnou vazbu. M fle p sobit i jako odm na nebo povzbuzení. Naopak nap íklad svra-t ním obo í a ela, zamra ením se m fle pedagog okamflit a bez zdlouhavého vysv tlování dát najevo nesouhlas nebo výtku. Nem nná mimika, ke které m fle mít pedagog sklony, je asto vyjád ením nap tí, soust ed ní se a p sobí spí-e strnule a upjat .⁵⁶

2.1.2 Pohledy

Zraková percepcce a sd lování je v sociální komunikaci jedním z nejd leffit j-ích zp sob neverbální komunikace. Funkcí zrakového kontaktu je sledování pozornosti partnera a ov ování ú ink vlastní komunikace. Výzkumem provád ným v Anglii v roce 1972 a 1988 bylo zji-t no, fle délka pr m rného pohledu je asi 2,95 sekund. Jestlifle zrakový kontakt nedosáhne této délky, m fle být vnímán jako nezájem, lhostejnost, neochota naslouchat nebo projev stydlivosti.⁵⁷

Pohledy na druhou osobu sm ují p edev-ím do jejího obli eje, a to ze 75% do trojúhelníku mezi o ima a ústy, z 10% do oblasti ela a vlas , z 5% si v-ímáme brady a jenom ze zbylých 10% si prohlíflíme zbývající ásti t la. P i naslouchání se na druhou osobu díváme ast ji, nefl kdyfl k ní sami mluvíme. M. Argyle

⁵⁴ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 48.

⁵⁵ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 49.

⁵⁶ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 94.

⁵⁷ Srov. K IVOHLAVÝ, J. *Ty a já*, s. 110.

z jednoho experimentu poměr 75% času (když nasloucháme) ku 41% (když sami mluvíme).⁵⁸

Mezi významné aspekty pohledové činnosti neboli třeba i oči, říkáme *dobu trvání bodového zaměření* (doba trvání pohledu na určitý terén), *směr zorné osy* (zaměření pohledu, nejcitlivější je pohled přímo z očí do očí, tj. stětností zorných os), *etnost a sled pohledu* v sociální interakci, *celkový objem pohledu* (počet pohledů pedagoga na žáka, doba trvání pohledu a následné sezení v rámci pohledu dává údaj o celkovém objemu pohledu), *průměr zornic* (velikost pupily je přímo úměrná intenzitě emocionálního stavu), *úhel pootevření víček* (např. oči otevřené dokořán, přivřená víčka), *frekvenci mrkacích pohybů* (nesouvisí jen s fyziologickými ději, ale také s těmi, kterými psychickými stavy), *tvary a pohyby obočí a tvary vrásek kolem očí*.⁵⁹

Oči patří k nejdůležitějším způsobům sdělování, a proto by si je pedagog měl uvědomovat a měl by být schopen je vhodně užívat při kontaktu se svým okolím. Například celkový objem pohledu je ukazatelem sociálního zájmu a děti jsou na tento aspekt neobyčejně citlivé. Řečná délka pohledu informuje o tom, fle se déle jedinci dívají na osobu, které si vážně, kterou preferují, o níž mají zájem, s níž mají kladný vztah nebo o níž usilují. Pohledem můžeme dát najevo také svůj zájem a porozumění, ale vhodně zvoleným pohledem lze nahradit i verbální napomenutí, upozornění nebo vyjádření nesouhlasu. O čem se budeme nejen povahu vztahu, který k druhému zaujímáme, ale také to jak se cítíme.⁶⁰

Navázání očního kontaktu je pro pedagoga velmi důležitým okamžikem, nebo zrakový kontakt bývá základem, prvním krokem ke vzniku a průběhu další komunikace. Pedagog může svým pohledem vyjádřit míru pozornosti, kterou dítěti vnuje, ochotu naslouchat a povzbudit ho tím k dalšímu vyjádření svých myšlenek, idejí, nápadů nebo problémů. Pohledem lze projevit i určitý druh podpory (např. při závodech, při veřejném hudebním vystoupení), který poskytuje dětem a mládeži pocit jistoty, opory a bezpečí.⁶¹

⁵⁸ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 95

⁵⁹ Srov. MAREŠ, J., K. IVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 106.

⁶⁰ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 50.

⁶¹ Srov. DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*, s. 132.

Gesta se odlišují od slovních postojů a pohybů, protože nejde o přirozené mimoslovní projevy, nýbrž o projevy vázané na určitou kulturu, nelze je proto užívat univerzálně (např. v národních zemích se souhlas vyjadřuje přikývnutím hlavy, ale v Řecku nebo Bulharsku toto přikývnutí vyjadřuje nesouhlas). Jedná se tedy o způsob komunikace prostřednictvím kulturně normalizovaných výrazů, postojů a pohybů.⁶²

Gestikulace má jako jediná ze způsobů neverbální komunikace svou vlastní syntax (skladbu), slovník, gramatiku a vytváří ucelený jazyk, užívaný jedinci se sluchovým postižením (Vyžívali gesta jako prostředek dorozumívání jistě před více než 800 lety. Je jejich gesta velmi rychlá a čítá až 80 slov za minutu.). Gesta lze slova tedy zcela nahradit (gesto se stane v dané společnosti ustáleným a rozdílným symbolem), můžeme jimi ilustrovat děje, regulovat svou promluvu nebo se jejich pomocí adaptovat na vzniklou situaci.⁶³

Gesta bývají označována jako nemá slova, sdělující přímo určité fráze i jednotlivá slova a vytvářející celek s národními komunikačními projevy. V nich kterých případech se však mohou neshodovat s národním verbálním projevem a vyjadřovat naprostý opak výroku (např. řeknu-li dítěti: „Ráda ti se vám pomohu.“ A zároveň se k němu otočím zády, můžeme verbální a neverbální projev jsou v naprostém nesouladu.).⁶⁴

Gestikulace by měla být přirozená, nenásilná a měla by vhodným způsobem doplňovat slovní projev pedagoga, nebo ovlivňuje jeho celkový výraz. V takovém případě pak dochází ke vzniku kvalitního, hodnotného vztahu mezi jedinci, který se odráží v jejich pozitivním rozvoji. V jednání pedagoga se však často objevují i tzv. zlovyky (např. neustálé upravování vlasů, podupávání nohou, klepání prsty o stůl, sahání si rukou do obličeje), které by si pedagog měl uvědomovat a snažit se je odstranit, protože při komunikaci (zejména při klasickém vyučování) působí velmi rušivě.⁶⁵

⁶² Srov. MAREŠ, J. K. IVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 110.

⁶³ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 83.

⁶⁴ Srov. THOMSON, P. *Tajemství komunikace*, s. 17.

⁶⁵ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 101.

řívají gesta k ilustraci slovního sdělení (vyjadřování tvaru, velikosti předmětu apod.), k regulaci a kontrole i druhého (přikývnutí jako vyjádření souhlasu s tím, aby mluví dál pokračoval) a gesta přímo vyjadřující slova (zdvihnutý palec jako ocenění výkonu). Velmi výhodné a účinné je také užívaní gest jako výchovného napomenutí jedince, je určeno pouze jemu, pedagog nepřivádí pozornost dalších dětí a bývá efektivní.⁶⁶

2.1.4 Kinesika (e t la)

Kinesika se zabývá komunikačními pohyby člověka (nikoli tedy pohyby pracovními) a klasifikuje je dle části těla, která pohyb vykonala a podle rozsahu pohybu. ⁶⁶ Vědecký psycholog R. L. Birdwhistell vytvořil klasifikační systém vycházející z analogie jazyka a pohybů. Kinem označil nejmenší pohybovou jednotku, které v lingvistice odpovídá pojem foném. Z kin se tvoří vyšší jednotky, tzv. kinomorfémy odpovídající v něm, se kterými se lze setkat všude tam, kde dochází k sociálnímu styku mezi lidmi, kde probíhá sociální komunikace.⁶⁷

Nejen celkový způsob držení těla, ale také pohyby hlavy, krku a manipulace s horními a dolními končetinami mají velkou výpovědní hodnotu o subjektivních stavech a vzájemných vztazích jedince. Nejedná se však o pohyby spadající do kategorie gest, ale o pohyby bezděčné.⁶⁸

Psychologie rozděluje pohyby do třech tříd: *bodováinnost* (pohyby trvající jen několik sekund, například sednutí, sejmutí pokrývky hlavy), *pohybová kompozice* (pohyby v několika minutách, například převzetí nebo odevzdání nějakého předmětu) a *pohybová prezentace* (pohyby delšího časového úseku pokládající se za ucelený komplex pohybových prvků, které na sebe navazují).⁶⁹

Za jistý druh e t la se považuje také sebedotýkání, nevdomé napodobování dotyk druhých lidí (například hlazení si tváře, brady apod.), které podle D. Morrise vyjadřuje nejistotu a potřebu v elosti. Dále sem patří signály obranné bariéry

⁶⁶ Srov. DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*, s. 127.

⁶⁷ Srov. MAREŠ, J., K IVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 109.

⁶⁸ Srov. K IVOHLAVÝ, J. *Já a ty*, s. 104.

⁶⁹ Srov. MISTRÍK, J. *Pohyb jako řeč*, s. 24.

í na prsou, nastavováním paří p ed t lem, k ífiením
nonou, ale take tzv. schováváním se za p edm ty, nap . postavení se nebo
usednutí za st l. P i zvý-eném vnit ním nap tí, které bývá ásto spojeno s úzkostí,
se m fleme setkat s p eskakujícími pohyby jako signály nap tí (nap . proplétání
nebo ohýbání si prst ruky, manipulace s drobnými p edm ty jako jsou klí e,
zapalova , tufkaí). R znými pohyby t la jsou dále produkovány signály
bezmocnosti, rozpak , výzvy, vzru-ení, sympatií, antipatií, radosti, ned v ry
a mnohé dal-í.⁷⁰

Sledování e i pohyb je velmi náro né a ve -kolním vyu ování ho p íli-
mnoho vyuffívat nelze (vysoké nároky na pozorovací schopnosti), ve výchov
mimo vyu ování má pedagog více p ílefitostí pozorovat pohyby d tí vzhledem
k odli-nému typu prost edí, druhu inností a také celkovému charakteru výchovn
vzd lávacího p sobení (nap . d tí nesedí v lavicích, r znorodost inností atd.).
e t la samotného pedagoga je také dosti problematickou oblastí, nebo velká
ást jednotlivých pohyb nepodléhá jeho volní kontrole.⁷¹

2.1.5 Posturologie

Konfigurací v-ech kon etin, hlavy, krku a trupu tj. postojem, který jedinec
v komunika ním procesu zaujímá lze sd lovat nep eberné množství informací
(vzájemné sympatie, antipatie, stav psychické i fyzické kondiceí). P i sociálním
kontaktu mohou zú astn né osoby stát, sed t, lefet nebo kle et. S drfiením t la
souvisejí i ur ité jeho pohyby, nap íklad p íkr ení, vypnutí spojené
s pohupováním na -pi kách a patách, úklon a odvrácení.⁷²

Posturologie rozeznává otev ené a zav ené fyzické postoje jedné osoby
a rozli-uje souhlasné a nesouhlasné postoje dvou a více osob. Souhlasný postoj
nevyfáduje naprosté kopírování postoje druhé osoby, ale obdobnou zam enost
mimoslovního sd lování.⁷³

⁷⁰ Srov. NAKONE NÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 175.

⁷¹ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 52.

⁷² Srov. NAKONE NÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 169.

⁷³ Srov. MARETĚJ, K IVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 110.

ogii lze hovořit o asimilaci a disimilaci poloh. Submisivní typy nut a uti nev dom p izp sobují polohu svého t la, ale také zp soby jednání dominantn j-ím a star-ím lidem. Jev asimilace vyjad ovaný kongruentní (shodnou) polohou je tedy nutno si uv domovat p i výchov d tí nejen ve -kole, kde platí známé pravidlo „exempla trahuntō p íklady p itahují.⁷⁴

Poloha, kterou lov k zaujímá, kdyfl je sám, se obvykle pon kud odli-uje od poloh, které zaujímá, pokud se domnívá, fle by mohl být n kým vid n nebo se nachází v p ítomnosti druhého jedince i více lidí. Vzájemná poloha dvou lidí p i komunikaci nazna uje d leflitost promluvy pro produktora a jeho snahu recipienta o n em p esv d it. Tato tvrzení jsou d leflitá pro v-echny pedagogické pracovníky, protofle z jejich postoje by m lo být vfdy znatelné zaujetí pro dané téma, o kterém hovo í, ale také ochota naslouchat druhým.⁷⁵

Ve srovnání s výukou probíhající ve -kolní t íd , mají pedagogové pracující s d tmi ve volném ase k dispozici rozmanit j-í prost edí a formy organizace inností (nap . práce v malých skupinách, v kruhu, ve dvojicíchí), které mohou podporovat rozvoj komunikace a spolupráce mezi pedagogem a d tmi, ale také mezi d tmi navzájem. Absence klasického modelu pedagoga p ed tabulí a d tí sedících p ed ním v lavicích, umofl uje pedagogovi navazování neformáln j-ích kontakt , zaloflených spí-e na p átelství a d v e. Zaujímá pozice rádce, instruktora a tomu by m ly odpovídat také postoje, které pedagog v i d tem zaujímá. M l by dávat najevo vst ícnost, uvoln nost, klid a vyrovnanost a tím p íspívat k vytvo ení p íjemné atmosféry. K e ovité drflení t la, rozt kanost, motorický neklid i obranné postoje p sobí velmi ru-iv .⁷⁶

2.2 Komunikace prost ednictvím zaujímání vztahu jedince k osobám, objekt m a prostoru

Vý-e zmi ované innosti jednotlivých svalových skupin umofl ují „offíváníō dal-ích prost edk a zp sob neverbálního dorozumívání. Jedná se o velmi

⁷⁴ Srov. MISTRÍK, J. *Pohyb ako re* , s. 22.

⁷⁵ Srov. NELEOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 54.

⁷⁶ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného asu*, s. 58.

oblast proxemiky spjatou s problematikou teritoriality a oblast napitky a chronemiky.

2.2.1 Proxemika

Jednou z nejstarších disciplín neverbální komunikace je proxemika zabývající se existencí práhů mezi vzdálenostmi komunikujících osob a sociální blízkostí lidí v psychických postojích a sociálních vztazích. Zahrnuje oblast vzdálenosti horizontální (prostorové) a vertikální (měřená výškou očí od země).⁷⁷

Vliv na vzdálenost, kterou v sobě lidé zaujímají, má emocionální vztah, jaký panuje mezi nimi, jejich charakterové vlastnosti (extroverze, introverze), formální pozice, v nichž se nacházejí (nadřazený, podřazený), pohlaví, v k a také kulturní zvyklosti. Z teorie proxemiky vyplývá dle E. T. Halla dělení prostoru, který nás obklopuje na čtyři základní zóny vyjadřující okruh kolem našeho těla. Rozlišíme prostorovou vzdálenost intimní (0 až 46 cm), jejíž dolní hranice splývá s tělesným hmatovým dotekem partnera. Tento styk je běžný mezi matkou a dítětem, partnery a ve veřejném prostoru se s ním nesetkáváme. Vzdálenost osobní (46 až 120 cm), do níž dovolujeme vstup jen určitým lidem. Společenská zóna (1,2 až 3,6m) se vyvíjí ke společenským a obchodním komunikacím, při zkoumání fláky u žijících apod. a ve stejné vzdálenosti (více než 3,6 m) je vzdálenost, jejíž zaujímají herci na jevišti v divadle nebo profesor v posluchárně.⁷⁸

Na způsob umístění osoby v prostoru ve vztahu k partnerovi, na polohách částí těla jedné osoby vůči druhé a na blízkosti, resp. vzdálenosti od partnera má značný vliv teritorialita a teritoriální chování, spjaté s primárními potřebami, které jsou vlastní nejen člověku, ale i v různých druhů savců, ryb nebo ptáků. Teritorialita je dělení prostoru na oblasti, které určítá osoba považuje za své území a kde se cítí „doma“. Pedagog se s problémem teritoriality může setkat ve chvílích, kdy vkročí na místo, kde se obvykle vyskytují jen děti.⁷⁹

Dynamiku přiblížování a oddalování lze sledovat zejména v situacích, kdy aktéři komunikace navenek nemají shodné představy o obsahu proxemiky nebo

⁷⁷ Srov. MAREŠ, J., KŘIVOPALSKÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 111.

⁷⁸ Srov. LEWIS, D. *Tajná řeč těla*, s. 20.

⁷⁹ Srov. VALENTA, J. *Manuál k tréninku řeči lidského těla*, s. 65.

mezi nimi je. V těchto případech se můžeme setkat s tzv. proxemickým tancem, kterým jedinci upravují svou vzdálenost v i druhému (kroky vpřed i vzad, odklání se, atd.).⁸⁰

Při volbě vhodného odstupu si musí pedagog ujasnit, s kým setkání probíhá (dítě, rodič, spolupracovník, vedoucí pracovník) a také to o jaký druh kontaktu mu jde, může tak předcházet nejrůznějším nedorozuměním (např. zavolání dítěte ke stolu vychovatele a usazení na židli naproti vychovateli, může dítě vnímat jako oficiální setkání, a proto zaujme určitý odstup, zatímco pedagog je zde „domaď a chce si promluvit o osobních problémech jedince“).⁸¹

Pedagog by měl plně respektovat osobní dělení prostoru dítěte, snažit se jej nenarušovat a vzdálenost předzobí charakteru vztahu, který mezi nimi panuje. Pedagog volného času by měl této oblasti věnovat zvýšenou pozornost, nebo pracuje často v rozmanitém prostředí, které je odbojného uspořádání ve školní třídě mající hranice jasně vymezené, náročnější po stránce organizace a poskytuje příležitosti pro vznik nejrůznějších situací a kontaktů (práce ve skupinách, v přírodě, na hřišti, v klubovních).⁸²

2.2.2 Haptika

Haptika vyjadřuje taktilní kontakt (dotek) zahrnující příjem zpráv o působení tlaku, který působí deformaci kůže, příjem sdělení o působení tepla, chladu, o vlivu podnětů, které působí bolest a někdy bývá uváděn i smysl pro vibrace, který registruje chvění. Význam sdělování dotykem spoívá v mimořádné citlivosti kožních smyslů.⁸³

V oblasti neverbálního dorozumívání se ve velké míře uplatňuje právě komunikace prostřednictvím dotyků. Jednu z klasifikací dotyků vytvořil M. Argyle, rozdělil je do několika skupin: *pohlazení* (připadně *objímání*) při rodičovském kontaktu. Dále *úder* nebo *uhazení*, *dotyky při zdravení a loučení* (potřásání rukama), *drflení se* (různý silný tlak a různá kontaktní místa mohou

⁸⁰ Srov. MISTRÍK, J. *Pohyb ako reč*, s. 18.

⁸¹ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 55.

⁸² Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 55.

⁸³ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 54.

jako je třeba strach nebo mohou interpretovat interpersonální postoje, například . touhu po intimitě) a *dotyky ovlivňují směr pohybu druhého* (vedení za ruku i loket, postrkování nebo tahání spojené s agresí).⁸⁴

Prvním dotykovým kontaktem je podání ruky. Pevným smyslem kontaktu při podání ruky bylo ukázat, že jedinec není ozbrojen a má přátelské úmysly. Až s postupující industrializací se stalo podání ruky projevem společenské zdvořilosti při uvítání i loučení. Průměrný stisk ruky trvá pouze pět sekund, během nichž je rukou zhruba čtyřikrát až pětkrát poteseno a i přes tento krátký časový úsek je ruka díky své ohebnosti a odolnosti schopna předávat široký rozsah informací. Během podání ruky jsou sděleny předávána tři věci: vzhledem ruky, hmatovým vjemem stisku, stupněm suchosti i vlhkosti, silou stisku, délkou trvání kontaktu a stylem uchopení.⁸⁵

Dotyk ruky může být interpretován jako projev přátelství i nepřítelství, lze jím sdělit, že je jedinec vítán a také to v jakých pozicích se jedinci vůči sobě nacházejí (například submisivní a dominantní postavení). I velmi jemným dotykem může pedagog dítě povzbudit nebo ukáznit a pouhé podání ruky může být pro pedagoga i jedním ze zdrojů informací o dítěti například o jeho bezprostředním fyzickém i psychickém stavu.⁸⁶

Při fyzickém kontaktu jsou také vyvíjeny různé tělesné zóny (například zóny, jejichž se smí dotýkat rodiče u svých dětí, přátelé, milenců). Rozsah tělesného kontaktu mezi lidmi závisí velmi silně na jejich věku a na vztahu mezi nimi. Intenzivní kontakt bývá mezi matkou a dítětem, avšak ubývá ho s přibývajícím věkem dítěte. První kontakt se objevuje mezi dětmi stejného pohlaví v období před adolescencí, mnohem více mezi páry rozdílného pohlaví v období adolescence a po ní (kontakt mezi partnery). V ostatním styku je tělesný kontakt prakticky tabu, odhlášen od zdravení a loučení.⁸⁷

Pedagogové často vyvíjejí dotek, pohlazení jako okamžité odměny nebo vyjádření pochvaly zejména při činnostech s mladšími dětmi, pro které má tento

⁸⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 167.

⁸⁵ Srov. LEWIS, D. *Tajná věta*, s. 113.

⁸⁶ Srov. NELEČOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 54.

⁸⁷ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 168.

va ní sílu. Dalším z typů doteků, které pedagogové
včetně času mohou využít, je již výše zmíněvané podání ruky, například při příchodu
dítěte na pravidelnou schůzku zájmového útvaru. Osobním uvítáním se s každým
dítětem a krátkým rozhovorem dává pedagog dítěti najevo nejen svůj zájem o něj,
ale projevuje tím, také důležitost každého dítěte v dané skupině.⁸⁸

2.2.3 Chronemika

Chronemika se týká nejen rytmu a rychlosti chování v souvislosti s relativně
stabilní charakteristikou temperamentu (pomalý flegmatik, výbušný cholerik), ale
také situacích proměny pohybu (strnutí při úleku). Zabývá se i způsobem jakými
jedinec zachází s časem, jak s ním dokáže hospodařit, jak je či není dochvilný,
kolik ze svého času je ochoten vynaložit jednotlivým osobám, důležitostí
dne nebo řešení vzniklých problémů.⁸⁹

V interpersonální komunikaci vystupují dva významné aspekty času, kterým je
třeba vynaložit zvláštní pozornost, je to kulturní a psychologický čas. Kulturní čas
je tvořen dvěma typy, časem formálním dle kterého se na sekundy, minuty, hodiny,
dny a roky a časem neformálním, ve kterém se užívají běžné termíny jako
například navždy, hned, brzy, co nejdříve. Tento typ určení času pro sobě v
komunikaci obtížně, nebo tyto obecné termíny vyjádření mohou mít pro různé
lidi odlišné významy. Psychologický čas se týká míry důležitosti, jakou
popisujeme minulosti, současnosti a budoucnosti.⁹⁰

V oblasti výchovy mimo vyučování má pedagog volného času v porovnání
s učitelem v třídě prostor pro individuální přístup ke každému jedinci a více
přležitostí pro sledování neverbálních projevů. Při svém působení má také
relativně v třídě míru časové volnosti, nebo ve své práci není vázán osnovami,
ve které metodické materiály slouží jako doporučení (rozdíly vinnostech
pravidelných zájmových útvarů a nabídky spontánních aktivit).⁹¹

⁸⁸ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 87.

⁸⁹ Srov. VALENTA, J. *Manuál k tréninku dětí i lidského těla*, s. 64.

⁹⁰ Srov. DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*, s. 149.

⁹¹ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 57.

se musí, ale velmi pečlivě a pozorně v novat
problematice času při tvorbě příprav a zejména při samotné realizaci aktivit,
nebo ve srovnání se kolektivním vyučováním ohraničeným klasickým zvoněním, je
kontrola času při volnočasových aktivitách plně na zodpovědnosti pedagoga. Musí
brát v úvahu i celkový časový kontext, v němž pracuje (např. provozní doba
za řízení, čas odchodu a odchod dětí).⁹²

Hledisko času výrazně souvisí i s těmi základními pedagogickými
zásadami, které jsou předpokladem pro úspěšné pedagogické působení. Například
zásada soustavnosti vyjadřuje nutnost rozložení programových činností do soustavy
na sebe navazujících dílčích kroků, které se mají doplňovat, prolínat a směřovat
ke stanovenému cíli. Pedagog volného času by měl mít dobré organizační
schopnosti a měl být schopen připravit a realizovat smysluplný a promyšlený
program, respektující i zásadu přiměřenosti týkající se vhodného zařazení činností
v celkovém kontextu předchozích aktivit.⁹³

2.3 Komunikace prostřednictvím vlastního zjevu

Jako poslední ze skupiny zahrnující způsobů neverbální komunikace lze uvést
komunikaci prostřednictvím vlastního zjevu zahrnující dvě oblasti, které volnému
jednání jedince nepodléhají a to fyziognomii a vazomotoriku a neopomenutelnou
oblast komunikace prostřednictvím péče o vlastní zevnějšek.

2.3.1 Fyziognomie

Fyziognomie, tedy trvalá i relativně trvalá forma naší tělesné schránky,
funguje jako jeden z dalších kódových koridorů, jimiž probíhá přenos nějaké
informace. Nejedná se jen o tvar těla jako celku (např. atletická postava svdělčí
o pravidelném cvičení, proměnlivost těla v období nemoci apod.), ale také o stav
a tvary jeho jednotlivých částí (obličej, ruce, chodidla).⁹⁴

⁹² Srov. KYRIACOU, CH. *Klíčové dovednosti u žáků*, s. 64.

⁹³ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 47.

⁹⁴ Srov. VALENTA, J. *Manuál k tréninku tělesné i lidského těla*, s. 62.

...e fyzických znak vnímaných osob je však často zavádějící a při nadměrném posuzování jedinců pouze na základě jejich fyziognomie může docházet k vytváření implicitních teorií osobnosti. Jedná se o způsob vytváření sociálních schémat, v nichž mohou být nejen osoby, ale i objekty a události kognitivně uspořádány ve formě skript, stereotypů (schémata vztahující se na členy nějaké skupiny), prototypů (ideální případy nějaké kategorie) i „sociálních kategorií“ (pravidla, podle nichž jsou lidé klasifikováni jako podobní). Zjistění u jiných v tomto směru shrnul G. W. Allport a uvádí mnoho existujících tendencí, například vnímat osoby s vysokým čelem jako inteligentnější, lidem s tmavou pletí přisuzovat nepřátelskost nebo nedostatek smyslu pro humor, starší muže považovat za odpovědnější a vzdělanější než mladší a mnohé další.⁹⁵

Pedagog by se měl takovými formami laicky psychologické interpretace jednoznačně vyhnout a ke všem jedincům by se měl snažit přistupovat bez předsudků, ukvapených závěrů z prvních dojmů, jako k naprosto individuálním, jedinečným a výjimečným bytostem.

2.3.2 Vazomotorika

Bohatým zdrojem informací o pocitech, emočních stavech a vnitřních rozpoloženích jedince, jsou i přirozené situační proměny povrchu těla. Jedná se o změny způsobované činností vegetativního nervového systému (například zblednutí, zervenání, viditelný lesk kůže při pocení, zrychlené dýchání).⁹⁶

Činnost autonomního nervového systému (jinak též vegetativního nervového systému) je řízena z hypotalamu, ale je ovlivňována i aktivitou mozkové kůry a je úzce spojena s emocemi (například emoční labilita provázena neurovegetativní labilitou). Tento systém tvoří dvě části sympatetická a parasympatetická, jejichž činnost je komplementární, i když oba systémy pracují antagonisticky (jedna

⁹⁵ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 88.

⁹⁶ Srov. VALENTA, J. *Manuál k tréninku učitelů lidského těla*, s. 62.

nu podn cuje a druhá ji do jisté míry tlumí nebo se dopřijí).

Tato oblast je poměrně problematickou, protože vazomotorické projevy nepodléhají volnímu řízení jedince, jsou často reakcí na náhle vzniklé, neekvané nebo nepřijemné situace, s nimiž se jedinec musí vyrovnat a jejichž „zvládnutí“ závisí i na sebevdomí a sebepojetí samotného pedagoga. Práce pedagoga volného času klade, obdobně jako v tina povolání založených na kontaktech s lidmi, vysoké nároky na osobnost jedince.

2.3.3 Pé e o zevn j-ek a zdobnost

Oblast sdlování vlastním zjevem zahrnuje nejen přístup k základním pravidlům hygieny a umělé úpravy povrchu těla (např. změna barvy vlasů, líčení), ale zejména úpravy zevnjku lovkap idanými pedmty (obleení a doplky). Lidé vyuffívají v cí zpravidla speciálně k tmtó ú el m ur eným, ale i pedm t s p vodn jiným ur ením (např. dvojice t e-ní umíst ná za uchem).⁹⁸

Zdobnost, upravenost a oblékání mají vliv na první dojem a haló ó efekt. První dojem často dlouho dominuje v úsudku jedince o druhém. Mfle tak docházet k atribu ním chybám, jeffl vznikají neadekvátním p isouzením vnit ních rys (vlastností) na základ vn j-ích projev anebo na informacích zprost edkovaných druhou osobou. V eobecn je roz-í eno, fle o sv j zevn j-ek pe ují více feny, protože je u nich siln j-ím zdrojem sebecít ní, a muffi také p isuzují zevn j-ku fen v t-í hodnotu nefli naopak.⁹⁹

Zp sobem oblékání se lze hlásit k ur ité skupin , vykazovat p íslu-nost k ní a dávat najevo: chci mezi vás pat it, ztotoffl ují se s vámi. Zvy-uje se tím pocit sounáleffitosti a zvýraz ují se hranice mezi jednotlivými skupinami. Oble ením a doplky poskytuje lov k informace nejen o statusu, který zaujímá a o p íslu-nosti k sociální skupin , ale i o svém sebev domí.¹⁰⁰

⁹⁷ Srov. NAKONE NÝ, M. *Obecná psychologie*, s. 67.

⁹⁸ Srov. VALENTA, J. *Manuál k tréninku e i lidského t la*, s. 62.

⁹⁹ Srov. MARET J. , K IVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 83.

¹⁰⁰ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 82.

...přichází v průběhu dne do kontaktu nejen s dětmi a mladými, ale často také s rodiči, spolupracovníky a nadřízenými a tento sociální kontakt na něj klade určité nároky v péči o vlastní osobu a zevnějšek. Mladý člověk by měl mít možnost poznávat hodnoty reprezentované vychovatelem a přijímat je za své i v oblasti týkající se hygieny a péči o zevnějšek (čistota, upravenost). Pedagog by měl být do jisté míry pro děti a mládež vzorem.¹⁰¹

Své oblečení pedagog musí přizpůsobovat i typu aktivity, kterou s dětmi naplánoval a prostředí, ve kterém bude probíhat (např. pobyty venku, turistika, výlety na kole, hry v přírodě, innosti v keramické dílně). Při aktivitách, jež to vyžadují, nesmí zapomínat ani na ochranné a bezpečnostní pomůcky (např. chrániče, ochranné brýle, helmy).¹⁰²

2.4 Paralingvistické aspekty řeči

V oblasti neverbální komunikace se setkáváme i s rozlišením jednotlivých výrazových prostředků na fenomény nevokální nebo extralingvistické (gestikulace, mimika, haptika) a vokální nebo paralingvistické.

Posledním ze způsobů neverbálního dorozumívání, se kterým se můžeme v každodenním životě setkat, jsou paralingvistické aspekty řeči, které stojí na samotném rozhraní verbálního a neverbálního dorozumívání (s oběma způsoby jsou neoddelitelně spjaty). Paralingvistiku přidáme však do základního souboru neverbálních projevů, neboť ji nelze zachytit klasickými metodami jazykovědy (například ji nelze beze zbytku zapsat).¹⁰³

Jedná se o akustickou stránku řeči zahrnující jevy, které doprovázejí slovní projev (mimoslovní projevy například řeči): *tónová výška a barva hlasu, tempo řeči, hlasitost řeči* (dynamika), *plynulost řeči, intonace řeči* (melodie), *artikulace* (výslovnost) a *lenička řeči* (frázování, pauzy fyziologické a významové). Všímá si lze i celkové délky slovního projevu, rychlosti odpovědi na otázku, skákání do řeči, odmlení, poměr délky slovních projevů u dvou jedinců, chyb v řeči

¹⁰¹ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 54.

¹⁰² Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 69.

¹⁰³ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 56.

smysly, nedokončené vety, nesoulad v podmínkach a písku) a nejrznější zvuk, které s danou promluvou přímo nesouvisí např. nejrznější odkašávání, „ehm“ apod.¹⁰⁴

Musíme si uvědomit, že mnohdy je důležité říci nejen to co říkáme, to jakým způsobem sdělení prezentujeme. Na vytváření a i se podílejí tři složky: vedení dechu, které je předpokladem správné tvorby hlasu, samotná tvorba hlasu a přesná artikulace. Pedagog by měl vhodně využívat všechny mimoverbální složky řeči. Vhodná a plynulá práce s hlasem, smysluplné frázování, srozumitelnost a vhodně zvolená intonace působí jako velmi silný motivací a intenzivní, který může pedagogovi pomoci skupinu zaujmout (doprovod, zdůraznění nebo podpora verbálního sdělení). Pedagog může poskytnout dětem model vhodného a ověřeného vzoru a pomoci jim tak při rozvoji jejich komunikačních dovedností.¹⁰⁵

Projev pedagoga by měl být bohatý a funkční nejen po stránce obsahové, ale také formální a měl by splňovat určité požadavky i z hlediska estetického (zejména při práci s mladšími dětmi, u kterých se rozvíjejí vyjadřovací schopnosti). Přiměřeně zvolený rytmus, dynamika a intonace přispívají k udržení pozornosti posluchače, jejich zájmu, k srozumitelnosti celého projevu a ke zvýšení emocionálního účinku promluvy.¹⁰⁶

Na způsob umocnění ujmání percepce i sdělování neverbálních projevů je nutno nahlížet jako na ucelený systém, jehož části od sebe při sociální komunikaci nelze striktně oddělovat, neboť se navzájem doplňují, prostupují a vytváří tak nedělitelný celek. Fixace pouze na jeden z dílčích projevů, stejně tak jako opomíjení souvislostí a situačního kontextu, může zapíchnout vznik zkrácených nebo zcela mylných výkladů dané situace.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Srov. MAREŠ, J., KŘIVOPALSKÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 62.

¹⁰⁵ Srov. BEJVALOVÁ, I. *Pracovní listy z dramatické výchovy*, s. 42.

¹⁰⁶ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 44.

¹⁰⁷ Srov. MAREŠ, J., KŘIVOPALSKÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, s. 105.

NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE V PRÁCI PEDAGOGA

Povolání pedagoga volného času klade nároky nejen na odborné vzdělání, praktické zkušenosti, osobnostní kvality, ale také na specifické dovednosti (kompetence) nutné ke zdravé, vzájemně obohacující a fungující komunikaci.

Jsou to právě pedagogové a pedagogové volného času, kteří by měli být vybaveni komunikačními dovednostmi podporujícími vztahy vzájemného respektu a úcty, aby je mohli předávat dál svým studentům. Dítě se totiž pohybuje ve specifickém prostředí, v němž se náhodně setkávají jedinci nejrozličnějších povah, zájmů, postojů, ale také věku. Přicházejí do kontaktu nejen s vrstevníky, ale i s dospělými.¹⁰⁸

Pedagog má při kontaktu s dítětem možnost pomoci jim určitým způsobem s rozvojem jejich vlastních komunikačních kompetencí a to verbálních i neverbálních. Problémy dítěte v oblasti neverbální komunikace totiž často brání dítěti v jeho společenských interakcích mnohem více než to, co říká svými slovy. Na tuto skutečnost upozornili psychologové S. Nowicki a M. Duke ve své knize *Jak pomoci dítěti, které se nezaadilo a zdá se, že nemá význam neverbální komunikace v mezilidských vztazích*. Uvádí jí, že chyby ve verbálním projevu vedou druhé lidi k tomu, že produktora vnímají jako neinteligentního nebo nevzdělaného, ale chyby i nedostatky na poli neverbálního dorozumívání nás více méně svádí k tomu, vnímat druhého jako podivína a nutí nás zamýšlet se nad jeho psychickou stabilitou. Pedagog přichází během dne do kontaktu s mnoha lidmi (dítě, mládež, rodiče, nadřízení, spolupracovníci, veřejnost), jeho vystupování je často v novějším okolí velká pozornost, a proto by měl být schopen sebereflexe a zamýšlení se nad vlastním jednáním, chováním, projevem a reakcemi.¹⁰⁹

Je důležité, aby pedagog volného času dokázal svých neverbálních dovedností využít i v roli posluchače. Poslouchání a naslouchání je totiž třeba v pedagogické

¹⁰⁸ Srov. NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 12.

¹⁰⁹ Srov. SHARPIO, L. E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*, str. 212.

enou pozornost. Posloucháním získáváme v čné informace, umom uje nám odli-it fakta od domn nek i názor a posuzovat objektivitu sd lení. Naslouchání nám v-ak umofl uje vcít ní se do postoj , názor , záflitk , dojm a nesnází partnera. Pro posílení vzájemnosti, z nífl vzniká pozitivní komunikace, je t eba, aby pedagog dával naslouchání dostate n najevo nap . zvn j- ováním neverbálními projevy (pohledem, gestem, mimikou), ale také jazykovými prost edky (vyjad ování souhlasu p itakacemi ásticemi, kladením dopl ujících otázek apod.).¹¹⁰

P i vytvá ení vztahu mezi vychovatelem a mladým lov kem, který je velmi d leflitý pro dal-í pedagogické p sobení, stojí na po átku kontakt, první setkání. Pokud vychovatel dokáfle dít nebo mladého lov ka zaujmout, vzniká vztah, na jehofl základ se m fle rozvíjet pedagogovo výchovné p sobení. Zde se ukazuje význam osobnosti vychovatele a tudífl i jeho neverbálních komunika ních schopností. Každý pedagog volného asu má sv j specifický, jedine ný a osobitý neverbální projev, který je vlastní pouze jemu a je ovliv ován nejen kulturními a spole enskými pravidly dané zem , osobnostními charakteristikami (temperament, charakter atd.), celkovým komunika ním a situa ním kontextem, ale také vlastními flivotními zku-enostmi.¹¹¹

Dovednosti v oblasti neverbální komunikace jsou jen jednou z mnoha kompetencí, které by si pedagog volného asu m l osvojit a nelze opomíjet jejich úzký vztah k dovednostem verbálním, s nimi fl vytvá ejí vzájemn se prolínající, dopl ující a funk ní celek. Pedagog volného asu stejn jako u ítel p i své práci hodn hovo í (vysv tluje, radí, dává pokyny, pokládá otázky, odpovídá, vypravuje) a pokud sv j verbální projev podpo í i p irozeným, uvoln ným a jistým vystupováním (mluví plynule, s klidem, nebojí se dívat d tem do o í, uflívá p im ené gestikulace a flivé mimiky) p sobí na své okolí pozitivním dojmem.¹¹²

¹¹⁰ Srov. TLÉDROVÁ, J. K pojetí pozitivní komunikace. In *Psychosomatický základ ve ejného vystupování*, s. 30.

¹¹¹ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného asu*, s. 53.

¹¹² Srov. KYRIACOU, CH. *Klí ové dovednosti u ítele*, s. 48.

komunikace v práci pedagoga volného času umožní ujet i ti která specifika vyskytující se v této oblasti. Vychovatel p i své práci není vázán na stereotypní prostředí, uspořádání a také sociální vztahy bývají daleko bohatší, zejména ve vlov heterogenních skupinách. Stává se pro d ti rádcem, p ítelem, který doporuuje, usm r uje a podn cuje a zaujímá nejzn j í role, jimfl p izp sobuje sv j projev a chování. I mladí lidé a d ti mají p i aktivitách ve volném áse více možností spontánn projevovat své názory, postoje, pocity a vzniká zde prostor s dostatkem ásu v ímat si a vnímat neverbální sd lení jedinc ve svém okolí.¹¹³

V ýznam neverbální komunikace v práci pedagoga volného ásu a ostatn i v t-iny profesí, které mají t flit své práce založené na mezilidských vztazích, potvrzuje i za azování speciálních p edm t a seminá , týkajících se rozvoje osobnosti jedince a jeho komunikativních a výrazových dovedností, do studijních program st edních odborných a vysokých kol p ipravujících budoucí pedagogické pracovníky (nap . osobnostní výchova, dramatická výchova, seminá e psychologie mezilidské komunikaceí).¹¹⁴

Neverbální komunikace má mnoho funkcí, lze jí podpo it e , nahradit slovní sd lení, vyjád it emoce, interpersonální postoj v í druhému jedinci nebo také uskute nit sebevyjád ení (sebe prezentaci). Pedagog volného ásu by si m l být v dom v-ech možností, které oblast neverbálního dorozumívání p iná-í, vyufflvat je p i své komunikaci a u init ji tak pest ej-í, efektivn j-í a vzbuzující zájem a pot ebnou pozornost.¹¹⁵

¹¹³ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného ásu*, s. 58.

¹¹⁴ Srov. NELETŮVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 63.

¹¹⁵ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 90.

Neverbální komunikace zahrnuje velmi širokou oblast toho, co signalizujeme beze slov, spolu se slovy nebo jako doprovod slovní komunikace. Neverbálně komunikujeme prostřednictvím mimiky, gestikulace, pohledů, postojů a pohybů těla, zaujímáním pozic v prostoru, volbou a změnou vzdáleností, dotyky, svým oblečením, přístupem a zacházením s lidmi, svou fyziologií, vazomotorickými projevy a paralingvistickými aspekty řeči.

Cílem bakalářské práce bylo objasnit a zdůraznit význam neverbální komunikace v práci pedagoga volného času. Pro usnadnění orientace a proniknutí do problematiky neverbálního dorozumívání, jsem v úvodu pozornost vymezení základních rysů komunikace, upřesnění vztahu mezi verbálním a neverbálním sdělováním a z pohledu faktorů ovlivňujících užívání a výklad významů neverbální komunikace. Zabývala jsem se také neverbální senzitivitou a specifickými funkcemi neverbálního sdělování. V dalších částech jsem vymezila jednotlivé způsoby neverbálního dorozumívání. Zaměřila jsem se na obecnou teorii konkrétních komunikačních koridorů, která dokládá význam neverbálního dorozumívání v mezilidských vztazích a na konkrétní význam neverbálních způsobů dorozumívání v práci pedagoga volného času.

Každá z jednotlivých oblastí zahrnující způsoby neverbálního dorozumívání (např. mimika, gestikulace, haptika), je sama o sobě tak roznorodná, obsáhlá, pestrá a jedinečná, že by se mohla stát nám tematickým vyvozením další samostatné práce. Zajímavým podnětem by mohlo být i sledování historického vývoje neverbálního dorozumívání a vztahu, jaký k němu zaujímala odborná i široká veřejnost.

V posledních desetiletích se hovoří často o neverbální komunikaci ve spojitosti s personálním řízením, marketingem, podnikáním a vystupováním v pracovním prostředí, ale velmi málo je věnována pozornost využívání neverbální komunikace v tak důležitých oblastech mezilidských vztahů, jakou je školství a práce s dětmi, mládeží a dospělými ve volném čase.

BE VÁ OVÁ, I. *Pracovní listy z dramatické výchovy*. Prachatice : SVIS, 2004.

DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*. Praha : Grada, 2001. ISBN 80-7169-988-8.

HOUFBAUER, B. *D ti, mládeřl a volný as*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

K IVOHLAVÝ, J. *Já a ty*. Praha : Avicenum, 1986.

KYRIACOU, CH. *Klí ové dovednosti u itele*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-965-8.

LEWIS, D. *Tajná e t la*. Praha : EAST PUBLISHING s.r.o., 1989. ISBN 807219-004-0.

MACHKOVÁ, E. *Metodika dramatické výchovy*. Praha : IPOS, 1999. ISBN 80-7068-105-5.

MARE^{TM} J. , K IVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve kole*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-04-21854-7.

MISTRÍK. J. *Pohyb ako re* . Bratislava : Národné divadelné centrum, 1998. ISBN 80-222-0267-3.

NAKONE NÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha : Academia, 1999. ISBN 80-200-0609-7.

d do psychologie. Praha : Academia, 2003.

NELETOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi.* Praha : Grada, 2005. ISBN 80-247-0738-1.

PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času.* Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PEASE, A. *e t la.* Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-582-2.

PIPEKOVÁ, J. et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky.* Brno : Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika.* Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.

PRŮCHA, J. et al. *Pedagogický slovník.* Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

SHARPIO, L. E. *Emo ní inteligence dít te a její rozvoj.* Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-238-6.

SOUKUP, V. *D jiny antropologie.* Praha : Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0337-3.

THOMSON, P. *Tajemství komunikace.* Brno : Ji í Alman, 2001. ISBN 86-8613-16-0.

VALENTA, J. *Manuál k tréninku e i lidského t la.* Kladno : AISIS, 2004. ISBN 80-239-2575-X.

PDF
Complete

Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

lov. Praha : Panorama, 1990. ISBN 80-7038-128-0.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha : Portál, 2005.
ISBN 80-7178-998-4.

WIRTH, B. P. *Poznej sám sebe i druhé*. Praha : Ikar, 2002. ISBN 80-249-0112-9.

*Psychosomatický základ ve ejného vystupování jeho studium a výzkum : Sborník
z konference 14. a 15.10.1999*. Praha : Akademie múzických um ní, 2000.
ISBN 80-85883-50-3.

KATPÁRKOVÁ, M. *Význam neverbální komunikace v práci pedagoga volného asu.* VI lice 2008. Bakalářská práce. Jihoeská univerzita v eských Budjovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky.

Vedoucí práce Mgr. Iva filábková

Klí ová slova: komunikace, verbální komunikace, neverbální komunikace, pedagogická komunikace, pedagog volného asu

Práce se zabývá objasn ním významu neverbální komunikace v oblasti p sobení pedagoga volného asu. První ást obsahuje obecnou problematiku neverbálního sd lování. Zam uje se na vymezení základních pojm a rys komunikace, vymezení vztahu mezi komunikací verbální a neverbální, na p ehled faktor ovliv ujících uflívání a výklad význam neverbálních projev , na problematiku neverbální senzitivity a na jednotlivé funkce neverbální komunikace.

V druhé a t etí ásti se zam uje jifl na konkrétní jednotlivé zp soby neverbální komunikace, se kterými se setkáváme v pedagogické komunikaci a na jejich význam v práci pedagoga volného asu.

PDF Complete

Your complimentary use period has ended.
Thank you for using PDF Complete.

[Click Here to upgrade to Unlimited Pages and Expanded Features](#)

The Meaning of the Nonverbal Communication in an Activity of the Leisure-Time Educator.

Key words: communication, verbal communication, nonverbal communication, pedagogical communication, leisure-time educator.

The work is engaged in the explication of nonverbal communication meaning in an activity of the leisure-time educator. The first part describes a common problem of the nonverbal communication. It is focused on the main concepts and communication characters specification, the relationships between verbal and nonverbal communication specification. It is focused on the survey of the factors interacting usage and interpretation of meanings of the nonverbal manifestation. The first part is also engaged in the problems of the nonverbal sensitivity and in particular functions of the nonverbal communication.

The second and third part of my work is engaged in the individual and particular ways of the nonverbal communication, which are common in a pedagogical communication and which influence the activity of the leisure-time educator.